

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553¹

ชนมาศ ศรีธานียากุลปต์²

จากการศึกษาข้อมูลและกฎหมายที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 พบว่า ปัจจุบันปัญหาความรุนแรงในเด็กกลับเพิ่มมากขึ้น โดยมีปัจจัยหลายสาเหตุ สิ่งหนึ่งที่ถือเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมความรุนแรงในเด็กคือ “อินเทอร์เน็ต” ต้องยอมรับว่า ส่วนนี้ควบคุมลำบากเพราะเด็กในสังคมปัจจุบันติดอยู่ในโลกออนไลน์ เด็กมีสังคมการเรียนรู้ที่กว้างขึ้นเราไม่สามารถไปควบคุมถึงการเข้าถึงของเด็กได้ ซึ่งจากข้อมูลสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้ระบุจำนวนของคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีทั่วประเทศประจำปีงบประมาณ 2565 ซึ่งมีทั้งหมด 12,195 คดี ข้อมูลระบุว่า คดีส่วนใหญ่ ผู้กระทำความผิดมีการศึกษาระดับมัธยมมากที่สุดจำนวน 6,306 คดี คิดเป็น 51.72%ของคดีทั้งหมด รองลงมา ระดับประถม 2,142 คดี คิดเป็น 17.57% นอกจากนั้นเป็นระดับการศึกษา นอกระบบ 1,218 คดี แต่เนื่องด้วยประเทศไทยได้รับรองอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน ส่งผลให้มีการบัญญัติกฎหมายสำหรับใช้กับเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป้าหมายของกฎหมายนี้ คือ การคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน ด้วยมุมมองว่าวุฒิภาวะของเด็กและเยาวชนต่างจากผู้ใหญ่ จึงอาจเป็นสาเหตุที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดในขณะที่เดียวกันประมวลกฎหมายอาญากำหนดเกณฑ์อายุของเด็กที่ไม่ต้องรับโทษแม้ได้จะกระทำความผิดก็ตาม อีกทั้ง ได้มีการพัฒนากฎหมายฉบับนี้ให้เข้มข้นขึ้น ก็เพื่อมุ่งคุ้มครองเด็ก เยาวชนและสถาบันครอบครัวมิให้ถูกละเมิดสิทธิ เด็กหรือเยาวชนที่ตกเป็นผู้ต้องหา จะต้องได้รับการฟื้นฟูทั้งร่างกาย จิตใจ และส่งเสริมให้มีโอกาสกลับคืนสู่สังคม เพราะกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่กำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินคดีกับเด็กหรือเยาวชนมีเจตนารมณ์และบทบัญญัติที่มุ่งฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่ทำความผิดทางอาญามากกว่ามุ่งลงโทษ โดยบัญญัติไว้ แต่ถ้าหากมีกรณีบางประการที่มีได้บัญญัติไว้ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา 6¹ ได้บัญญัติให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวล

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่องปัญหากฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์พัฒนะ เรือนใจดี และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีตร เลิศธรรมเทวี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดา โชติมานนท์

²นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง วิทยาเขตบางนา

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่คดีเยาวชนและครอบครัวเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัติ โดยกระบวนการและขั้นตอนในการพิจารณาคดีไม่ว่าจะเป็นชั้นการจับกุม การควบคุมตัว การสอบสวน การฟ้องคดี และการพิจารณาพิพากษาของศาลจะต้องมีหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษ เพื่อปกป้องและคุ้มครองความเสียหายจากการที่เด็กหรือเยาวชนถูกดำเนินคดีในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลย ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนมิให้ต้องเสียชื่อเสียง หรือถูกจำกัดเสรีภาพโดยไม่จำเป็น เพราะเด็กถือว่าเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต

ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จะได้มีการแก้ไขและออกกฎหมายหลายฉบับให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) รวมถึงการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการยุติธรรมสำหรับเยาวชนในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาเยาวชนและครอบครัว โดยการกำหนดขั้นตอนและวิธีการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนตั้งแต่ขั้นตอนการจับกุม การสอบสวน จนถึงขั้นการพิจารณาคดีและพิพากษาในชั้นศาลไว้ก็ตาม แต่การดำเนินต่อเด็กหรือเยาวชนบางอย่างนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และตัวของเด็กหรือเยาวชน กลับยังสร้างความรู้สึกลังการไม่ได้รับความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นกับเด็กหรือเยาวชนที่กำลังเติบโต โดยกระบวนการยุติธรรมเช่นนี้จึงกลายไปเป็นส่วนหนึ่งของกลไกที่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชนมากขึ้นเรื่อย จึงทำให้กลายเป็นประเด็นปัญหาที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่งปัญหาเกี่ยวกับการจับกุมเด็กหรือเยาวชนตามหมายจับ

สำหรับในกรณีของการออกหมายจับและการจับกุมเด็กหรือเยาวชนนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงหรือทำเป็นทางเลือกสุดท้าย เนื่องจากกระบวนการและขั้นตอนในการจับกุมเด็กและเยาวชนนั้นมีความแตกต่างจากกระบวนการที่ใช้เมื่อจับกุมผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ โดยพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 67 กำหนดว่าก่อนจะออกหมายจับเด็กหรือเยาวชน ศาลจะต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิของเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องอายุ เพศ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจากการออกหมายจับทั้งต่อสภาพจิตใจและการเรียนหรือการประกอบอาชีพของตัวเด็กและเยาวชน และหากพิจารณาแล้วเห็นว่าการออกหมายจับจะส่งผลกระทบทางจิตใจแก่เด็กหรือเยาวชนอย่างรุนแรงโดยไม่จำเป็น ให้หลีกเลี่ยงการออกหมายจับและติดตามตัวด้วยวิธีการอื่นก่อน และเมื่อมีการจับกุมเด็กและเยาวชนแล้ว มาตรา 69 ยังระบุด้วยว่า การจับกุมนั้นต้องเป็นไปอย่างละมุนละม่อม คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และไม่เป็นการประจานเด็กหรือเยาวชน เจ้าหน้าที่นั้นจะควบคุมตัวเท่าที่จำเป็น และห้ามไม่ให้ใช้เครื่องพันธนาการไม่ว่ากรณีใดๆ ในการจับกุมเด็กและเยาวชน ยกเว้นว่าเป็นประโยชน์แก่การสอบสวนและเป็นไปเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือรับรองความปลอดภัยของผู้อื่นเท่านั้น จึงจะสามารถกระทำได้

ดังนั้น การออกหมายจับเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดในปัจจุบันนั้นจึงกลายเป็นปัญหาว่าจะส่งผลทำให้กระทบกระเทือนต่อจิตใจของเด็กหรือเยาวชน อีกทั้งยังเป็นการประจานเด็กหรือเยาวชนด้วย ดังนั้นการดำเนินคดีต่อเด็กหรือเยาวชนไม่ว่าจะในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงต้องใช้วิธีที่เหมาะสม เพื่อคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนไม่ให้ต้องเสียชื่อเสียง หรือถูกจำกัดเสรีภาพโดยไม่จำเป็น

ประเด็นที่สองปัญหาเกี่ยวกับการจับกุมและสอบสวน

เนื่องจากพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เป็นกฎหมายที่กำหนดขั้นตอนและวิธีการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนตั้งแต่ขั้นตอนการจับกุม การสอบสวน จนถึงขั้นการพิจารณาคดีและพิพากษาในชั้นศาล ซึ่งตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของศาลไว้ว่า ให้บุคคลใดอายุยังไม่เกินยี่สิบปีบริบูรณ์กระทำความผิดและเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดา ถ้าศาลพิจารณาเห็นว่าบุคคลนั้นยังมีสภาพเช่นเดียวกับเด็กหรือเยาวชน โดยให้มีอำนาจสั่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีอำนาจและให้ถือว่าบุคคลนั้นเป็นเด็กหรือเยาวชน และกรณีคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว ถ้าศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณาเห็นว่าในขณะที่กระทำความผิด หรือในระหว่างการพิจารณาคดีเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดมีสภาพเช่นเดียวกับบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป ให้มีอำนาจสั่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้ ทั้งนี้ อำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดา ถ้าศาลพิจารณาเห็นว่าบุคคลนั้นยังมีสภาพเช่นเดียวกับเด็กหรือเยาวชน โดยให้มีอำนาจสั่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีอำนาจและให้ถือว่าบุคคลนั้นเป็นเด็กหรือเยาวชน และกรณีคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว ถ้าศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณาเห็นว่าในขณะที่กระทำความผิด หรือในระหว่างการพิจารณาคดีเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดมีสภาพเช่นเดียวกับบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป ให้มีอำนาจสั่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้

ดังนั้น ตามมาตรา 76 ซึ่งกำหนดห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้จับกุมหรือพนักงานสอบสวนจัดให้มีหรืออนุญาตให้มีหรือยินยอมให้มีการถ่ายภาพหรือบันทึกภาพเด็กหรือเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดเว้นแต่เพื่อประโยชน์ในการสอบสวน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด แต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากตัวบทมาตรานี้จะเห็นได้ว่าการที่มาตรา 76 นี้กำหนดให้เจ้าพนักงานผู้จับกุมหรือพนักงานสอบสวนสามารถถ่ายภาพหรือบันทึกภาพเด็กหรือเยาวชนได้ เพื่อประโยชน์ในการสอบสวนนั้น ย่อมถือว่าขัดกับมาตรา 69 วรรคสาม ที่ระบุว่า การจับกุมและควบคุมเด็กหรือเยาวชนต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และไม่เป็นการประจานเด็กหรือเยาวชน

จึงเป็นประเด็นปัญหาว่าจากบทบัญญัติดังกล่าว การที่กฎหมายใช้คำว่า “เว้นแต่เพื่อประโยชน์ในการสอบสวน” นั้น ถือว่าเป็นการให้ดุลพินิจแก่เจ้าพนักงานผู้จับกุมหรือพนักงานสอบสวนในการถ่ายภาพหรือบันทึกภาพเด็กหรือเยาวชนที่จะกระทำได้ แต่กฎหมายกลับไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าสามารถถ่ายภาพหรือบันทึกภาพได้ในกรณีใดบ้างว่าด้วยเรื่องอะไรบ้าง

ประเด็นที่สามปัญหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ศาล

เนื่องจากพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เป็นกฎหมายที่กำหนดขั้นตอนและวิธีการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนตั้งแต่ขั้นตอนการจับกุม การสอบสวน จนถึงขั้นการพิจารณาคดีและพิพากษาในชั้นศาล ตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของศาลไว้ว่า ให้บุคคลใดอายุยังไม่เกินยี่สิบปีบริบูรณ์กระทำความผิดและเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดา ถ้าศาลพิจารณาเห็นว่าบุคคลนั้นยังมีสภาพเช่นเดียวกับเด็กหรือเยาวชน โดยให้มีอำนาจส่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีอำนาจและให้ถือว่าบุคคลนั้นเป็นเด็กหรือเยาวชน และกรณีคืออาญาที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว ถ้าศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณาเห็นว่าในขณะที่กระทำความผิด หรือในระหว่างการพิจารณาคดีเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดมีสภาพเช่นเดียวกับบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป ให้มีอำนาจส่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้

ดังนั้น ศาลเยาวชนและครอบครัวจะใช้ดุลยพินิจส่งโอนคดีเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาร้ายแรงไปยังศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาหรือไม่ก็ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติจึงยังไม่เคยปรากฏว่าศาลเยาวชนและครอบครัวนำหลักการเรื่องการโอนคดีตามมาตรา 97 วรรคสองมาบังคับใช้กับกรณีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญาร้ายแรงแต่อย่างใด ทั้งนี้หากพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่าเงื่อนไขในการพิจารณาการโอนคดีตามกฎหมายได้แก่ สภาพร่างกาย สภาพจิต สติปัญญาและนิสัย ก็มี ถ้อยคำที่คลุมเครือและยังจะเป็นคำที่เปิดให้ศาลแต่ละองค์กรจะใช้ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวาง การโอนคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาร้ายแรงไปยังศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดา จะมีผลทำให้เด็กหรือเยาวชนถูกขังระหว่างพิจารณาในทัณฑสถานหรือเรือนจำปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ทำให้เด็กหรือเยาวชนถูกกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องได้ จึงถือว่าการมุ่งที่จะลงโทษมากกว่าการมุ่งแก้ไขฟื้นฟู ฝึกอบรม หรือสั่งสอน ซึ่งทำให้เกิดผลร้ายแก่ตัวเด็กและเยาวชนตลอดจนสังคมด้วย ถึงแม้ว่าจะปรากฏในระหว่างพิจารณาว่าเป็นกรณีเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาร้ายแรงก็ตาม

ประเด็นที่สี่ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบการจับกุมเด็กหรือเยาวชน (มาตรา 73)

เมื่อเด็กหรือเยาวชนถูกนำตัวมาส่งให้พนักงานสอบสวนแล้ว ในขั้นตอนต่อมาพนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้แก่ผู้ปกครองทราบเบื้องต้นด้วยเป็นตัวแทนทางกฎหมายของเด็ก โดยการสอบสวนเด็กหรือเยาวชน นั้นจะกระทำในสถานที่ที่เหมาะสมและไม่ปะปนกับผู้ต้องหาคนอื่นและต้องไม่มีกระทำการใดที่มีลักษณะเป็นการประจาน หลังการสอบปากคำแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องนำตัวเด็กหรือเยาวชนไปศาลภายใน 24 ชั่วโมง ตามมาตรา 72 และเมื่อเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาปรากฏตัวต่อหน้าศาลแล้ว ศาลก็มีหน้าที่ต้องเป็นผู้ตรวจสอบว่าในการจับกุมเด็กหรือเยาวชนนั้นเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ หากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติโดยมิชอบ ก็จะต้องปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนไป โดยมาตรา 73 กำหนดให้ศาลตรวจสอบการจับ และการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนว่าเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าไม่ชอบด้วย

กฎหมายก็ให้ปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนไป ถ้าเด็กหรือเยาวชนยังไม่มีที่ปรึกษากฎหมายให้ศาลแต่งตั้งให้ และศาลอาจมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง ฯลฯ เป็นผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชนในระหว่างการดำเนินคดี โดยกำหนดให้บุคคลดังกล่าวนำตัวเด็กหรือเยาวชนไปพบพนักงานสอบสวนหรือพนักงานคุมประพฤติ หรือศาลแล้วแต่กรณี ถ้าการกระทำของเด็กหรือเยาวชนมีลักษณะหรือพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุสมควรประการอื่น ศาลอาจมีคำสั่งให้ควบคุมเด็กหรือเยาวชนไว้ในสถานพินิจหรือในสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควร กรณีที่เด็กหรือเยาวชนมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปหรือมีอายุเกิน 20 ปีบริบูรณ์แล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ควบคุมไว้ในเรือนจำหรือสถานที่อื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฯลฯ

ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่าหลังจากที่มีการจับกุมและเจ้าพนักงานส่งตัวเด็กไปยังศาลแล้ว ศาลจะทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงในการจับกุมตามมาตรา 73 เพื่อให้ศาลสามารถตรวจสอบถึงการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตำรวจ ว่าเจ้าพนักงานตำรวจมีการบังคับ ข่มขู่ หรือทำร้ายร่างกายเด็กซึ่งจับกุมหรือไม่ แต่ทั้งนี้กลับพบว่ากฎหมายไม่ได้ระบุให้เจ้าพนักงานผู้จับกุมหรือชุดจับกุมมาให้การเบี่ยงต้นในชั้นศาลด้วย แต่ระบุไว้ว่าเมื่อเด็กหรือเยาวชนมาอยู่ต่อหน้าศาลให้ศาลตรวจสอบว่าเป็นเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือไม่ การจับและการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ซึ่งวัตถุประสงค์ของมาตราดังกล่าวนี้นี้ กฎหมายมีเจตนารมณ์เพื่อให้ได้ทราบเพื่อตรวจสอบการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายหรือไม่ เพื่อคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของผู้ต้องหาที่เป็นเด็กให้คงไว้ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากการศึกษาข้อมูลและกฎหมายที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการจับกุมเด็กหรือเยาวชนตามหมายจับ ปัญหาเกี่ยวกับการจับกุมและสอบสวน ปัญหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ และปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบการจับกุมเด็กหรือเยาวชน (มาตรา 73) ผู้ศึกษาจึงได้ทำการสรุปและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหามาในแต่ละประเด็นปัญหาดังกล่าว เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเสนอแนะให้แก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่กรณีศึกษาดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาเกี่ยวกับการจับกุมเด็กหรือเยาวชนตามหมายจับ

เดิม พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

มาตรา 66 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้จับกุมเด็กซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่เด็กนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีหมายจับหรือคำสั่งของศาล

การจับกุมเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

มาตรา 67 บัญญัติว่า “การพิจารณาออกหมายจับเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด นอกจากต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 66 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ให้ศาลคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญโดยเฉพาะในเรื่องอายุ เพศ และอนาคตของเด็กหรือเยาวชนที่พึงได้รับการพัฒนาและปกป้องคุ้มครอง หากการออกหมายจับจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจของเด็กหรือเยาวชนอย่างรุนแรงโดยไม่จำเป็น ให้พยายามเลี่ยงการออกหมายจับ โดยใช้วิธีติดตามตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นด้วยวิธีอื่นก่อน”

เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติม

มาตรา 66 วรรคหนึ่ง เป็น “ห้ามมิให้จับกุมเด็กซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่เด็กนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า และการจับกุมให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เว้นแต่การออกหมายจับ”

วรรคสอง การจับกุมเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เว้นแต่การออกหมายจับ”

มาตรา 67 แก้ไขเป็น (ยกเลิก)

2.2 ปัญหาเกี่ยวกับการจับกุมและสอบสวน

เดิม พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

มาตรา 76 บัญญัติว่า “เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้จับกุมเด็กหรือเยาวชน หรือพนักงานสอบสวนจัดให้มีหรืออนุญาตให้มีหรือยินยอมให้มีการถ่ายภาพหรือบันทึกภาพเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่เพื่อประโยชน์ในการสอบสวน”

เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติม

มาตรา 76 เป็น “เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้จับกุมเด็กหรือเยาวชน หรือพนักงานสอบสวน

จัดให้มีหรืออนุญาตให้มีหรือยินยอมให้มีการถ่ายภาพหรือบันทึกภาพเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่ บันทึกไว้เพื่อทำทะเบียนประวัติอาชญากรและเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนในความผิด

1. ความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย
2. ความผิดเกี่ยวกับเพศ
3. คดีอาญาที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป”

2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของศาล

เดิม พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

มาตรา 97 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์แห่งพระราชบัญญัตินี้ บุคคลใดอายุยังไม่เกินยี่สิบปี บริบูรณ์ กระทำความผิดและเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดา ถ้าศาลนั้นพิจารณาโดยคำนึงถึงสภาพร่างกาย สภาพจิต สติปัญญา และนิสัยแล้ว เห็นว่าบุคคลนั้นยังมีสภาพเช่นเดียวกับเด็ก หรือเยาวชน ให้มีอำนาจส่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีอำนาจและให้ถือว่าบุคคลนั้นเป็นเด็กหรือเยาวชน

คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว ถ้าศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณาโดยคำนึงถึงสภาพร่างกาย สภาพจิต สติปัญญา และนิสัยแล้ว เห็นว่าในขณะที่กระทำความผิด หรือในระหว่างการพิจารณา เด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดมีสภาพเช่นเดียวกับบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปี บริบูรณ์ขึ้นไป ให้มีอำนาจส่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้”

แก้ไขเป็น (ยกเลิก) มาตรา 97 วรรคสอง

2.4 ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบการจับกุมเด็กหรือเยาวชน (มาตรา 73)

เดิม พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

มาตรา 72 บัญญัติว่า “ในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้รับตัวเด็กหรือเยาวชนซึ่งถูกจับ ให้พนักงานสอบสวนนำตัวเด็กหรือเยาวชนไปศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุมทันที ทั้งนี้ ภายในเวลา 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่เด็กหรือเยาวชนไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบแต่มีให้นับเวลาเดินทางตามปกติที่นำตัวเด็กหรือเยาวชนผู้ถูกจับจากที่ทำการของพนักงานสอบสวนมาศาลเข้าในกำหนดเวลา 24 ชั่วโมงนั้นด้วย”

มาตรา 73 บัญญัติว่า “เมื่อเด็กหรือเยาวชนมาอยู่ต่อหน้าศาล ให้ศาลตรวจสอบว่าเป็นเด็กหรือเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือไม่ การจับและการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หากการจับเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนไป ถ้าเด็กหรือเยาวชนยังไม่มีที่ปรึกษาทนายความ ให้ศาลแต่งตั้งให้ และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชน ศาลอาจมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็ก หรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลหรือองค์กรที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชน ในระหว่างการดำเนินคดี โดยกำหนดให้บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่นำตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปพบ พนักงานสอบสวนหรือพนักงานคุมประพฤติหรือศาล แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าการกระทำของเด็กหรือเยาวชนมีลักษณะหรือพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรงหรือมีเหตุสมควรประการอื่น ศาลอาจมีคำสั่งให้ควบคุมเด็กหรือเยาวชน

ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ในสถานพินิจหรือในสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควร

ถ้าเยาวชนนั้นมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีลักษณะหรือพฤติกรรมที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่น หรือมีอายุเกินยี่สิบปีบริบูรณ์แล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ควบคุมไว้ในเรือนจำหรือสถานที่อื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่ผู้ดูแลตามวรรคหนึ่งหรือการปล่อยชั่วคราวหากปรากฏต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนมีความจำเป็นต้องเข้ารับการบำบัดรักษา หรือรับคำปรึกษาแนะนำหรือเข้าร่วมกิจกรรมบำบัดใด ๆ ให้ศาลมีอำนาจกำหนดมาตรการเช่นนั้นด้วยก็ได้”

เห็นควรเพิ่มเติม

มาตรา 73 วรรคห้า เป็น “ตามความวรรคหนึ่ง เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้เจ้าหน้าที่จับกุมมายังศาลเพื่อตรวจการจับกุมแห่งการนี้ด้วย”

เอกสารอ้างอิง

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. รายงานสถิติคดี ประจำปี พ.ศ. 2565. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2565.

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2564.

ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2566.

ทวีป ศรีน่วม. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ปรับปรุงล่าสุด พ.ศ. 2564). กรุงเทพมหานคร: สถาบันนิติธรรมาลัย, 2564.

ธนาชัย สุนทรอนันตชัย. ประเด็นสำคัญที่พึงมีและควรแก้ไขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 : สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2565.

นวพร สุนันท์ลีกันนท์ และคณะ. หลักการและกฎหมายเกี่ยวกับการดูแลเด็กนอกระบบการศึกษา. General Principles and Laws for Supporting Out-of-School Children). พิมพ์ครั้งที่ 1. ปทุมธานี: บริษัท นัชชาวัฒน์ จำกัด, 2564.

สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์. “รายงานประจำปีของสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ประจำปี 2564.” คลัง

ความรู้สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. กรุงเทพมหานคร: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2564.

กมลพร กัลยาณมิตร. “การนำนโยบายการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนไปปฏิบัติในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดสมุทรสาคร.” วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร 7, 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562): 131.

จันทร์สม จันทร์อินทร์. “ปัญหาทางกฎหมายในการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติ
จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553.” วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก
7, 1 (มกราคม-เมษายน 2564): 609.

เจษฎา พุ่มจันทร์ และสุพัตรา แผนวิจิต. “แนวทางการบังคับใช้มาตรการลงโทษระดับกลางของประเทศ
ไทย.” วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 6, 4 (ตุลาคม-
ธันวาคม 2565): 34.

ปณณวัชร อภิโชติเฉลิมรัฐ. “หลักประโยชน์สูงสุดของเด็กกับการลงโทษทางร่างกายตามสมควร.” วารสาร
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 4, 2 (กรกฎาคม -ธันวาคม 2564): 63.

บุษกรชัย ดั่งสวัสดิ์. “ปัญหาการก่ออาชญากรรมของเด็กและเยาวชนกับมาตรการลงโทษ.” วารสารวิชาการ
นิติศาสตร์ 11, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 127.

สุปราณี สุวรรณทรัพย์และสุนทรี บุญชื่น. “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้มาตรการพิเศษแทนการ
ดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณา
คดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.” วารสารปัญญาภิธาน 7, 1 (มกราคม –มิถุนายน 2565): 233-
234.

สุวรรณ คุณคิดกณัฐสา. “รูปแบบการเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดออกจาก
กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามความคิดเห็นของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม.” Lawarath
Social E-Journal Vol. 5 No. 1 (January – April 2023): 37.

ทินมณี เจียวเลียน, “ปัญหาความไม่สอดคล้องของมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกฎหมายไทยต่อ
กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง : ศึกษากรณีหลักการสันนิษฐานไว้
ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขากฎหมายระหว่างประเทศ. คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563.

ทินมณี เจียวเลียน, “ปัญหาความไม่สอดคล้องของมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกฎหมายไทยต่อ
กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง : ศึกษากรณีหลักการสันนิษฐานไว้
ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขากฎหมายระหว่างประเทศ. คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563). หน้า 29.

ปุ่นยวัญ ไตรจุฑากาญจน์. “แนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตาม
พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553.”
ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาสหวิทยาการ. วิทยาลัยสหวิทยาการ.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564.

ภัตสร เรืองฤทธิ์. “ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชน
และครอบครัว พ.ศ. 2553.” วิทยานิพนธ์ของการนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2562.